

Олександр Володимирович ОЛІШЕВСЬКИЙ,

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри кримінального права і кримінології факультету №1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-1102-0675>

СОЦІАЛЬНО ШКІДЛИВІ ТА СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНІ НАСЛІДКИ ПРОПАГАНДИ РЕЛІГІЙНОЇ НЕТЕРПИМОСТІ ТА ДИСКРИМІНАЦІЇ

22 серпня 2019 року світова спільнота вперше відзначає Міжнародний день вшанування жертв насильства за релігійною ознакою. Короткий екскурс в світову історію демонструє нам суспільну небезпечність релігійної нетерпимості. Наприклад, за 100 років у XII ст. інквізицією було закатовано понад 2 млн людей [1, с. 23–24]. Сотні тисяч осіб загинули під час хрестових походів у середньовіччі. Ще більше населення стало жертвами релігійної війни для захисту ісламу.

Тому метою даних тез доповіді є намагання визначити соціально шкідливі та суспільно небезпечні наслідки пропаганди релігійної нетерпимості та дискримінації, адже остання сьогодні є прихованою зброєю ведення війни.

Дискримінація і нетерпимість впливає негативно на суспільство в цілому, і особливо на молодих людей. Такі наслідки включають в себе: низьку самооцінку; самосегрегацію; внутрішнє пригнічення; виключення зі шкільних заходів; нереалізацію потенціалу; залучення до насильницьких екстремістських ідеологій; виключення зі школи; проблеми із здоров'ям / депресію [2]. Тут описано в переважній частині нематеріальну шкоду.

Як зазначено в одному із коментарів до КК України, метою дій, спрямованих на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі і гідності є значне посилення серед певних груп населення настроїв неприязні, почуття сильної ворожнечі та огиди до інших етнічних або расових груп чи конфесій, приниження позитивних якостей тієї чи іншої нації порівняно з іншими [3]. Із зазначеного видно, що наслідками пропаганди релігійної нетерпимості та дискримінації є стани неприязні, ворожнечі та огиди між групами населення. Останні, в свою чергу, стають мотивами вчинення злочинних діянь.

Релігійна нетерпимість також використовується для підживлення ненависті і сприяння розвитку збройних конфліктів не стільки тому, що вона є причиною конфлікту, але через те, що релігійна приналежність використовується для створення ліній поділу, як це демонструють збройні конфлікти на Балканах і Кавказі. Наслідки міжнародного тероризму і «війни з тероризмом» були особливо руйнівними в Європі та за її межами, зокрема тому що релігійна нетерпимість змішується з ксенофобією та расизмом [4]. Із вказаного випливає, що пропаганда такого виду нетерпимості або розрізнення тягне за собою війни або збройні конфлікти, наслідками яких можуть бути: знищення релігійної групи, заподіяння смерті, тілесних ушкоджень людям, повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміна меж території чи державного кордону країни, позбавлення волі, честі та гідності осіб, знищення або пошкодження майна, підприємств, установ, організацій, житлових будинків та об'єктів інфраструктури, забруднення або псування земель, водних ресурсів, атмосферного повітря, знищення тваринного та рослинного світу, а також багато іншого.

Пряме чи непряме обмеження прав громадян проявляється у будь-яких дискримінаційних діях, що позбавляють громадян можливості повністю використовувати свої конституційні та інші права. Таке обмеження може стосуватися будь-яких прав, якими громадянин наділений за законом, зокрема права на: охорону здоров'я; освіту; користування і навчання рідною мовою чи вивчення рідної мови; розвиток національних культурних традицій; свободу пересування (в тому числі депортація або примусове переміщення населення з місця його споконвічного проживання); підприємницьку діяльність; участь в управлінні державними справами; судовий захист; створення культурних і навчальних закладів національних меншин; участь у діяльності міжнародних неурядових організацій тощо [3].

Розповсюдження інформації, що містить пропаганду релігійної нетерпимості нерозривно пов'язано із пропагандою насильства і жорстокості. До психічної шкоди від останньої відноситься загалом бездуховність окремої людини та суспільства, низькі інстинкти та прагнення, а більш конкретно – такі душевні якості як цинізм, байдужість, холоднокривність, жорстокість, відчуття безкарності і всюдозволеності, сформовані в уяві злочинні алгоритми соціальної поведінки особи, нестійкість до прояву агресії у виді страху і боягузтва, головний біль, безсоння, депресія тощо. До фізичної шкоди реципієнта – інсульт, інфаркт міокарда, вегето-судинна дистонія, гіпертонія, тромбоз та інше [5, с. 138].

Висновок. Таким чином, із зазначеного вище можна виділити прямі та опосередковані соціально шкідливі та суспільно небезпечні наслідки розповсюдження інформації, що містить пропаганду релігійної нетерпимості та дискримінації. Прямі умовно поділяються на душевні і фізичні. Перші – набуття таких душевних якостей як цинізм, байдужість, холоднокривність, жорстокість; формування відчуттів безкарності і всюдозволеності; формування в уяві злочинних алгоритмів соціальної поведінки особи; нестійкість до прояву агресії у виді страху і боягузтва; криза самоідентифікації; фрустраційні та дезадаптивні стани, стресові розлади, депресія, інші психологічні та психічні розлади. До фізичної шкоди реципієнта – інсульт, інфаркт міокарда, вегетосудинна дистонія, гіпертонія, тромбоз та інше, але при умові інтенсивного впливу. До опосередкованих наслідків розповсюдження інформації, що містить

пропаганду релігійної нетерпимості чи дискримінації відноситься та шкода, яка заподіюється наступними злочинними діяннями, мотивом яких є ненависть до певної групи населення – спричинення шкоди здоров'ю (завдання побоїв, легких, середньої тяжкості або тяжких тілесних ушкоджень), життю (доведення до самогубства, заподіяння смерті, знищення релігійної групи – геноцид), матеріальних збитків (знищення, пошкодження або незаконне утримування релігійних споруд, культових будинків, релігійних святинь, майна, підприємств, установ, організацій, житлових будинків та об'єктів інфраструктури, забруднення або псування земель, водних ресурсів, атмосферного повітря, знищення тваринного та рослинного світу тощо), повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміна меж території чи державного кордону країни, позбавлення волі, честі та гідності осіб, неправомірного порушення прав (на релігійний обряд, охорону здоров'я, освіту, працю, розвиток національних культурних традицій, свободу пересування, підприємницьку діяльність, участь в управлінні державними справами, судовий захист, створення навчальних закладів, здійснення виборчого права чи права брати участь у референдумі, недоторканість житла, таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції тощо).

Список бібліографічних посилань

1. Антологія християнства: хрестоматія з релігієзнавства та культурології / за заг. ред. Г. Лозко. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 376 с.
2. Директиви для педагогів по боротьбі з нетерпимістю і дискримінацією стосовно мусульман: КОМПАС: посібник з освіти в області прав людини за участі молоді // Council of Europe: офіц. сайт. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/religion-and-belief> (дата звернення: 11.10.2019).
3. Коментар до Кримінального кодексу України // Юридичні послуги Online. URL: <http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/kodeks/024/159.php> (дата звернення: 11.10.2019).
4. Religion and belief // Council of Europe: офіц. сайт. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/religion-and-belief> (дата звернення: 11.10.2019).
5. Олішевський О. В. Соціально шкідливі наслідки сприйняття інформації, що містить пропаганду культу насильства і жорстокості. *Форум права*. 2016. № 2. С. 135–139. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_2_22.pdf (дата звернення: 11.10.2019).

Одержано 06.11.2019

УДК 343.41

Юрій Володимирович ОРЛОВ,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-1981-0794>

ФРОНТИРНА ЗЛОЧИННІСТЬ: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ

Фронтір – кордон між світами, культурами, епохами. Давньогрецька філософська традиція позначала фронтіром лінію розмежування між пізнаним греками світом, ойкуменю (ойкосом), та невідомістю, варварськими землями. Давньоримська культура оперувала латинським терміном «*fronteria*» у значенні передньої частини чогонебудь, що відповідає сучасному французькому «*frontiere*».

У більшості англо-українських, англо-російських словників «*frontier*» визначається як кордон. Але для більш точного уявлення про дійсний зміст вказаної категорії, що узвичаївся у культурологічній, соціологічній, лінгвістичній традиції та претендує (має на це всі передумови) на використання у кримінології, доцільно звернути увагу й на її англо-американську конотативність. Остання ж неодмінно пов'язується із «...гострим краєм суверенітету, одномірним розрізненням націй між своїм та чужим... Цей термін асоціюється із часами дикого (Великого) Заходу, образами критих візків, кіньми, зброєю та напруженістю, пов'язаною із зіткненням європейських колонізаторів з індіанською культурою, із необхідністю розширення впливу... кожна цивілізація має свої межі, що виникли у боротьбі...» [1]. Таким чином, переклад на українську англійського «*frontier*» чи більш раннього його латинського аналогу лише як «кордон» видається не в повній мірі обґрунтованим, адже невинновато звужує вельми широке культурологічне та похідне від нього кримінологічне значення. Є необхідність у використанні ідентичної, гносеологічно самостійної семантичної категорії «фронтір».

Фронтір – місце зіткнення цивілізацій, культур. Це місце – опозиційне, визначене станом боротьби, імпліцитно передбачає експансію та захист, стан ворожості, тривожності, жертвності. Це місце – міфологізоване, визначає бінарну опозицію, матрицю сприйняття, соціального орієнтування, в якій той самий кордон, межа виконують функцію групової консолідації, солідаризації у протиставленні, відмежуванні та, таким чином, визначенні ідентичності.

Кордон, беззастовито вказує О. В. Берднікова, є важливим чинником у формуванні спільнот; організація і оформлення кордону, правил його перетину, уявлень про нього відображають внутрішні характеристики співтовариств, які ця межа «обрамляє». Китайська стіна або «залізна завіса» як матеріалізовані і метафоричні перепони є породженням своїх епох і своїх культур [2]. Державний кордон в СРСР відіграв надзвичайно важливу роль в конституванні радянського суспільства. Він не тільки визначав «свою» територію, що відгороджував «чужих» і позначав конфронтацію політичних систем на глобальному рівні, а й виконував універсальну функцію, володів всією